

Kulturní a politická situace Židů v Československu v druhé polovině 60. let

Simona Malá

Resumé

Dieser Artikel behandelt die wichtigsten Ereignisse innerhalb des Kontextes der jüdischen Minderheit in der zweiten Hälfte der 60er Jahre in der Tschechoslowakei. Der Schwerpunkt des Artikels liegt auf dem Antizionismus und dem „bürokratischen“ Antisemitismus der tschechoslowakischen Regierung, der Jugendarbeit im Rahmen der jüdischen Gemeinden und dem jüdischen kulturellen Gedächtnis. Die Aufmerksamkeit wird auch der Situation in der Zwischenkriegszeit gewidmet.

Key words: Anti-Zionism, Antisemitism, Jews, culture

ÚVOD

Druhá polovina 60. let je na mnoha úrovních jedním z nevýznamnějších období poválečných dějin Židů v Československu. V tomto rámci je pak nejdůležitějším obdobím rok 1968, jehož události zmařily rozmach židovských kulturních aktivit u nás. V první řadě se budu věnovat antizionismu, „byrokratickému antisemitismu“¹ a vztahu majorita-minorita, ve druhé řadě pak částečné obrodě kulturního života v rámci židovských náboženských obcí v Československu, které byly spojeny zejména s aktivitami židovské mládeže. Třetím významným okruhem, který budu pojednávat, jsou události spjaté s oblastí kulturní paměti Židů. Pro srovnání jsem všechny zmíněné okruhy uvedla do souvislostí s dějinami Židů v předválečném Československu.

ŽIDÉ V DRUHÉ POLOVINĚ 60. LET V ČESKOSLOVENSKU

Okupace v roce 1968 a následná normalizace měly na židovskou komunitu v Československu jednoznačně negativní dopad, a to jak v oblasti kulturního života Židovských náboženských

---

¹ Termínem „byrokratický antisemitismus“ označuji systematickou diskriminaci židovské komunity státními orgány.

obcí, tak co do kulturní paměti, která v období po holocaustu hraje v životě Židů² obzvláště důležitou roli. Významnou předehrou byly již události roku 1967, které naznačovaly budoucí negativní postoj československých úřadů vůči židovské menšině. Abychom lépe pochopili události druhé poloviny 60. let, je na tomto místě třeba předestřít vývoj vztahu majority k židovské menšině od konce druhé světové války.

Židé se častěji než jiné menšiny stávali „obětním beránkem“ pro stát a poměr k nim byl mnohdy měřítkem úrovně prosperity a konsolidovanosti celé společnosti. Nejinak tomu bylo v Československu po 2. světové válce. Ani v této době se Židé nevyhnuli projevům antisemitismu a diskriminaci. Po holocaustu je možné mluvit o tzv. antisemitismu bez Židů.³ Ten měl v Československu podobu antisionismu, který se po procesu s Rudolfem Slánským v 50. letech stal de facto státní doktrínou. Často tak byl maskován tzv. byrokratický antisemitismus, jenž Židům prakticky znemožňoval vlastní kulturní život. V tomto ohledu je podnětné se podrobněji podívat na události určující život československých Židů v 60. letech, kdy docházelo k postupnému uvolňování poměrů v československé společnosti. Vystane nám tak síť do sebe zapadajících událostí, které vyústily v antisemitské výpady, omezování projevů kolektivní paměti a posléze až v emigraci několika tisíc Židů z Československa.

V letech 1945 až 1948 odešel z Československa velký počet Židů do Izraele a dalších zemí. V Československu tak zbyla pouhá desetina z těch, kteří přežili holocaust.⁴ Židé tedy měli velmi často příbuzné v zahraničí, což bylo jednou z příčin monitorování jejich korespondence. Ironií osudu je, že tyto osoby byly registrovány mimo jiné na základě seznamů vězňů koncentračních táborů a gestapa.⁵ V procesu destalinizace došlo pak v Československu k jistému uvolnění vztahů státu a židovské menšiny. V roce 1962 se upustilo od registrace osob židovského původu (do té doby bylo registrováno celkem přes 30 000 osob).⁶

Vzhledem k malému počtu přeživších Židů a velkému počtu emigrantů bylo pro Židy, kteří v Československu zůstávali i patnáct dvacet let po ukončení 2. světové války, důležité

---

² Autorka chápe Židy jako etnikum, ne jako příslušníky náboženské skupiny, a přiklání se proto v tomto článku k psaní velkého Ž.

³ Lendvai, P. (1971): *Antisemitism without Jews. Communist Eastern Europe*. New York: Doubleday, s. 21.

⁴ Heitlingerová, A. (2007): *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští židé po roce 1945*. Praha: G plus G s. 138.

⁵ Srov. Crhová, M. (2005): *Jews under the Communist Regime in Czechoslovakia*, in: András Kovács (ed.): *Jewish Studies Yearbook 2002/2003*. Budapest: CEU, s. 281. – Podobná akce režimu zaměřená proti Židům proběhla i v 80. letech pod krycím jménem Pavouk a jednalo se opět o vytvoření seznamu osob židovského původu.

⁶ Tamtéž, s. 282.

znovu definovat vlastní židovskou identitu. O vyšší toleranci vůči Židům za tehdejšího režimu sice svědčí například větší publikační možnosti židovských autorů⁷ nebo pražská návštěva amerického básníka židovského původu Allena Ginsberga v roce 1965. Na rozdíl od předválečného Československa však nebylo ani v 60. letech možné přihlásit se k židovské národnosti, neexistovala možnost náboženského vzdělávání v oblasti judaismu ani židovské kultury jako takové. Ztížená identifikace s židovstvím, zvláště pak u první poválečné generace Židů, dala popud ke vzniku organizované práce s mládeží v rámci Židovských náboženských obcí. Mladé lidi židovského původu, kteří se identifikovali s židovstvím a navštěvovali akce pořádané Židovskými náboženskými obcemi, ohrožoval konflikt se státní mocí.

Velice oblíbené byly oslavy židovských svátků Chanuka a Purim.⁸ V rámci již zmíněné práce s mládeží vznikl v rámci pražské Židovské náboženské obce cyklus přednášek o židovské historii a kultuře, kterou v prosinci 1966 zahájil úvodní přednáškou brněnský rabín Richard Feder.⁹ V rámci tohoto cyklu se také v roce 1967 uskutečnila diskuse Nahuma Goldmanna, výkonného prezidenta Světového židovského kongresu (World Jewish Congress, WJC) s židovskou mládeží. V tomto rámci je ještě třeba zmínit další aktivitu, které se věnovali mladí lidé židovského původu, zejména pak v Praze, jednalo se o sbor hebrejských a jidiš písní a pěvecký sbor v Jeruzalémské synagoze.¹⁰ Také na Slovensku, obzvláště pak v Bratislavě, se objevila potřeba cíleněji pracovat se židovskou mládeží. Těmto mladým lidem bylo umožněno oficiálně se scházet v prostorách bratislavské Židovské náboženské obce, kde většinou nacvičovali program na Purim a Chanuku.¹¹ Do oblasti práce s mládeží spadaly i letní tábory, které v letech 1967 až 1969 organizovalo na mládež zaměřené sionistické hnutí Hašomer Hacair¹² v Rakousku a Jugoslávii.¹³

V polovině 60. let nastal díky jistému uvolnění režimu rozvoj společenského života židovské komunity, ten však souvisel také s vyšší mírou uvědomování si židovství. Vstup do obce nebyl paradoxně podmíněn pravidly halachy, židovského právního systému; vzhledem k nepočetné židovské populaci měli přístup do Židovských obcí například i lidé, kteří měli

---

⁷ Srov. Svobodová, J. (1994): *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948–1992*. Praha: AV ČR. s. 49.

⁸ Heitlinger, A (2002): *Jewish Youth Activism and Institutional Response in Czechoslovakia in the 1960s*. In: *East European Jewish Affairs*. vol. 32/2, s. 33.

⁹ Tamtéž, s. 37.

¹⁰ Heitlinger, A.: *Jewish Youth Activism and Institutional Response in Czechoslovakia in the 1960s*. s. 34.

¹¹ Salner, P. (2008) : *Premeny židovskej Bratislavy*. Bratislava: Albert Marenčin Vydavateľstvo. s. 114.

¹² Hnutí bylo na Slovensku aktivní zejména v mezi válečným období a svou organizační strukturou bylo podobné skautským organizacím. K dějinám hnutí Hašomer Hacair na Slovensku viz více v *Hašomer hacair: dejiny hnutia*. Bratislava: Múzeum židovskej kultúry, 2001.

¹³ Salner, P. (2008) : *Premeny židovskej Bratislavy*. Bratislava: Albert Marenčin Vydavateľstvo. s. 141

židovství pouze z otcovy strany. Tento liberálnější postoj vyplýval zejména z českého intelektuálního konceptu židovství, který nebyl tak silně vázán na přísné dodržování halachy.¹⁴ Jistou roli sehrála i skutečnost, že čeští Židé byli již v období před 2. světovou válkou jedněmi z nejsekularizovanějších v Evropě.

Od roku 1965 mohli mladí lidé židovského původu navštívit Izrael, na oplátku měla skupinka izraelských studentů možnost navštívit Československo. V roce 1967 dokonce strávila skupina československých židovských studentů prázdniny v Izraeli.¹⁵ Změny v již nastartovaných kulturních aktivitách Židovských náboženských obcí se udály zejména po Šestidenní válce právě v roce 1967.¹⁶

Jedním z důsledků vytvoření státu Izrael byla i skutečnost, že Izraelci začali výrazněji zasahovat do světového dění, což ve státech komunistické střední a východní Evropy budilo nedůvěru. Šestidenní válka pak vyvolala silnou odezvu paradoxně také u nežidovské veřejnosti, která často vyjadřovala Izraeli podporu navzdory oficiálnímu proarabskému postoji vládnoucího režimu¹⁷, přičemž významnou roli hráli zejména studenti a spisovatelé. V této souvislosti je důležité zmínit tzv. Mňáčkovu aféru.¹⁸ Tento v šedesátých letech úspěšný slovenský spisovatel dal najevo svůj nesouhlas s československou politikou vůči Střednímu východu tím, že 10. srpna 1967 emigroval do Izraele. O měsíc později byl zbaven československého státního občanství, vyloučen z KSČ a Svazu československých spisovatelů.¹⁹ Aféra se znovu vynořila v období Pražského jara, kdy rozpoutala bouřlivou výměnu názorů na stránkách Kulturních listů. Události na Středním východě se staly také jedním z hlavních témat IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, který se konal ve dnech 27. až 29. června 1967 v Praze. Ladislav Mňáčko však nebyl jedinou veřejně známou osobností kulturního života, která vyjádřila svůj nesouhlas s proarabskými postoji československé vlády: v této souvislosti nelze opomenout například postoj Pavla Kohouta, jenž veřejně srovnal červnovou krizi se situací Československa v roce 1938.

V dubnu 1968 se ohradil spisovatel židovského původu Arnošt Lustig proti silné antisemitské kampani v Polsku, která byla zaměřena především proti osobám činným ve

---

¹⁴ Heitlingerová, A.: *Ve stínu holocaustu a komunismu* (viz pozn. 4), s. 117.

¹⁵ Srov. Yegar, M. (1997): *Československo, sionismus, Izrael*. Praha: Victoria Publishing, s. 117.

¹⁶ Heitlingerová, A.: *Ve stínu holocaustu a komunismu* (viz pozn. 4), s. 134.

¹⁷ O politice zaměřené na podporu arabských států bylo definitivně rozhodnuto již v roce 1952, kdy Egypt odmítl svou účast v obranné organizaci Středního východu, kterou se v té době snažily vytvořit USA.

¹⁸ Srov. Jelínek, J.A.: *Štát Izrael, Židia a vnútorná politika na Slovensku v roku 1968*. In: Jelínek, A. J. (2000): *Židia na Slovensku v 19. a 20. Storočí*. sv. 2, Bratislava: Slovenské národné múzeum, s. 149.

¹⁹ Ladislav Mňáčko se po několika měsících opět vrátil; znovu do emigrace, tentokrát do Rakouska, odešel po okupaci v roce 1968.

veřejném životě a naplno se pak projevila po okupaci Československa v roce 1968. Lustiga podpořili i pražští studenti, když 3. května vyrazili do ulic Starého města Prahy, aby povzbudili své polské protějšky v boji za demokratičtější společnost. V témže měsíci iniciovali členové studentského výboru Filozofické fakulty Univerzity Karlovy prohlášení v časopise Student, v němž vyzvali studenty i veřejnost k podpisu petice za obnovení diplomatických vztahů mezi Izraelem a Československem. Diplomatické vztahy byly i přes tuto snahu obnoveny až mnohem později.

Do kontextu těchto událostí patří i antisemitská provokace. Prostředkem provokace byl dopis z přelomu května a června 1968 údajně zaslaný Dokumentačním centrem Svazu židovských obětí nacistického režimu (Dokumentationszentrum des Bundes Jüdischer Verfolgter des Naziregimes).²⁰ Dopis byl podepsaný Simonem Wiesenthalem, byl adresován několika stovkám československých osobností, vyjadřoval podporu ve snahách o demokratizaci v Československu a oceňoval zejména zapálení pro židovskou věc a stát Izrael. Reakce v podobě stížnosti ze strany Simona Wiesenthala u československého velvyslance ve Vídni však osvětlila, že dopis je podvrh. Velmi podobný dopis se již dříve objevil v Gdaňsku; kdo byl iniciátorem dopisu, není dodnes známo.²¹

Na rok 1968 byly naplánovány oslavy dvou významných jubileí spjatých s existencí židovské komunity v českých zemích. Jednalo se o výročí tisícileté existence židovského osídlení v Praze a oslavy sedmistého výročí založení Staronové synagogy. Právě tuto synagogu a několik dalších judaik zobrazovala série 6 známek, které byly vydány 22. května 1967 a staženy bezprostředně po vypuknutí Šestidenní války.²² V této souvislosti je třeba zmínit, že další známky spojené se židovskou kulturní pamětí, které připomínaly 30. výročí založení ghetta Terezín, byly vydány až v roce 1971.²³ Rozsah a přesné datum těchto oslav bylo v roce 1967 předmětem jednání mezi Radou židovských náboženských obcí, Sekretariátem pro náboženské záležitosti, vládou a ÚV KSČ. Rada židovských náboženských obcí nastínila své požadavky v šestistránkovém dopisu, ve kterém navrhovala pětidenní program v oblasti kultury a speciální bohoslužby ve Staronové synagoze se zahraniční účastí.²⁴ Oslavy v tomto rozsahu povoleny nebyly; potlačena měla být především náboženská

---

²⁰ Tamtéž, s. 274.

²¹ Tamtéž, s. 275.

²² Srov. Heitlinger, A. (2005): Politicizing Jewish Memory in Postwar Czechoslovakia, in: *East European Jewish Affairs* . vol. 35/2, s. 142.

²³ Tamtéž, s. 146.

²⁴ Tamtéž, s. 143.

stránka akce a účast zahraničních hostů.²⁵ Datum oslav bylo několikrát posunuto, jednou přímo v důsledku vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Nakonec bylo přesunuto až na 10. až 13. června 1969.

Kvůli archeologickému průzkumu rituální lázně mikve byla v dubnu 1968 uzavřena Pinkasova synagoga, která i přesto, že byly archeologické práce dokončeny v létě roku 1969, nebyla už veřejnosti znovu zpřístupněna.²⁶

Také na Slovensku docházelo k nerespektování židovských institucí, jejich posvátnosti a duchovního významu pro židovskou menšinu. Snad nejkřiklavějším příkladem tohoto nerespektování se stalo zbourání neologické synagogy na Rybnom náměstí v Bratislavě na jaře roku 1969, o kterém bylo rozhodnuto již na počátku druhé poloviny 60. let. Synagoga padla za oběť stavbě nového mostu přes Dunaj²⁷. Přenesení do jiné lokality hrozilo ortodoxnímu židovskému hřbitovu, nakonec však zůstal na původním místě²⁸. Problémy se objevovaly také v případě budovy rituální koupele mikve, která byla již od počátku 60. let ve špatném stavu. V roce 1963 byla naplánována stavba modernějšího zařízení, ale při realizaci návrhu vyvstaly problémy, zejména pak ze strany Stavokombinátu, který měl stavbu na starost. Teprve na jaře roku 1966 byla mikve přizpůsobena plnému užívání.²⁹

Po srpnové okupaci v roce 1968 posloužil vládě k represivním krokům opět sionismus: stal se záminkou k obviňování režimu nepohodlných veřejných činitelů židovského původu, kteří se dostali do širšího povědomí v období Pražského jara. V politické sféře dosáhl nejvyšší pozice lékař a veterán občanské války ve Španělsku František Kriegel, který se 5. dubna stal předsedou Národní fronty a jako jediný z účastníků československé delegace nepodepsal v srpnu roku 1968 souhlas s diktátem Moskvy. Významně politicky činný byl též germanista Eduard Goldstücker, který v lednu 1968 obsadil místo předsedy Svazu československých spisovatelů; ten byl v průběhu roku na stránkách Rudého Práva často dosti nevybíravým způsobem obviňován ze sionismu.³⁰ Antisemitská propaganda, která se opět rozhořela v celém sovětském bloku po srpnu 1968, se dotkla mimo jiné právě i Eduarda Goldstückera a Františka Kriegela. Obviněn však byl také Alexander Dubček, který měl údajně podporovat sionistický podzemní odboj. V přímé souvislosti s touto propagandou nedošlo například ani

---

²⁵ Pozvání měli být zastupitelé předních židovských organizací jako např. World Jewish Congress, Bnai Brith a American Jewish Committee

²⁶ Tamtéž, s. 137.

²⁷ Salner, P. (2008) : *Premeny židovskej Bratislavy*. Bratislava: Albert Marenčin Vydavateľstvo. s. 119.

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž, s. 115-117

³⁰ Lendvai, P.: *Antisemitism without Jews* (viz pozn. 2), s. 273.

k plánovanému umístění památníku od Břetislava Bendy v prostorách Veletržního paláce³¹ – ten za 2. světové války v Praze sloužil jako shromaždiště Židů před transportem do Terezína. V důsledku okupace a paralelně probíhající antisemitské propagandy emigrovalo z Československa více než 3000 Židů.³²

Neradostný poválečný vývoj vynikne ještě lépe, srovnáme-li ho se situací před druhou světovou válkou. Uvědomme si, že se vznikem nového státu založeného na demokratických principech došlo mimo jiné i k uznání židovské národnosti³³ - tedy ke skutečně plné legitimizaci Židů v českých zemích. Rovněž došlo (po předchozím úpadku v důsledku asimilační tendence u Židů a sekularizace společnosti koncem 19. století) k rozvoji Židovských náboženských obcí, které se staly důležitými organizátory společenského života židovské komunity a také oporou proti pokračující asimilaci židovského obyvatelstva.³⁴ Připomeňme Maxe Broda, který se stal poradcem prezidenta Masaryka a výrazně tak ovlivnil jeho postoj k Židům, zejména pak k sionismu, jehož se Masaryk stal podporovatelem. Československo se rovněž stalo tranzitní zemí pro vlny židovských uprchlíků například z oblasti Haliče nebo také uprchlíků před nacismem.

V oblasti kultury postačí připomenout generaci významných židovských autorů, která se zapojovala do kulturního dění mladé republiky. Například již zmiňovaný Max Brod, který se stal mimo jiné významným popularizátorem české hudby v německy mluvících zemích.³⁵ Na tomto místě je nutné připomenout, že většina výše zmíněných autorů psala především v německém jazyce, neboť jejich zděděným mateřským jazykem byla převážně právě němčina³⁶.

Ještě po několik let po druhé světové válce byl oficiální postoj Československa k nově vzniklému státu Izrael kladný – po válce se však postupně začala projevovat změna režimu, neboť Československo se řídilo politikou Sovětského svazu nejen v mezinárodních otázkách. Po krátké a vydatné materiální podpoře poskytnuté státu Izrael³⁷ došlo mezi oběma zeměmi k

---

³¹Tamtéž, s. 141.

³²Yegar, M. (1997): *Československo, sionismus, Izrael* (viz pozn. 12), s. 184.

³³Při censech v letech 1921 a 1930 se k ní přihlásilo 30267 a 37093 osob. Výsledky sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1921. Zdroj v elektronické podobě: [http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/9482CFDE9E4CEB63C1256E66004BF783/\\$File/tab2_21.pdf](http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/9482CFDE9E4CEB63C1256E66004BF783/$File/tab2_21.pdf) a Výsledky sčítání obyvatelstva v roce 1930. Zdroj v elektronické podobě: [http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/69AE5A9D98009AA4C1256E660041EAD0/\\$File/tab3_30.pdf](http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/69AE5A9D98009AA4C1256E660041EAD0/$File/tab3_30.pdf) . 5.2.2010.

³⁴Pěkný, T. (2001): *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, s. 339.

³⁵Srovnej: Brod, M. (1996): *Život plný bojů*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky. str. 246 a následující.

³⁶Židovské obyvatelstvo na území Rakouska a Uherska mluvilo koncem 19. století převážně německy, hebrejšтина sloužila pro náboženské účely. Židé samozřejmě rovněž do různé míry ovládali jazyk majority.

³⁷Srovnej např.: Moshe Yegar (1997): *Československo, sionismus, Izrael*. Praha: Victoria Publishing.

ochladnutí diplomatických vztahů. Postupně se také rozhojnily projevy státem organizovaného antisemitismu, který se projevil mimo jiné kampaní proti sionismu.

Srovnáme-li situaci Židů v předválečném demokratickém Československu s jejich situací v Československu komunistickém, dojdeme k poznání, že se radikálně zhoršila: ne snad že by docházelo častěji k individuálním projevům antisemitismu³⁸, ale nastala změna na institucionální úrovni. Komunistický stát vytvářel nejrůznější byrokratické překážky znesnadňující společenský život židovské komunity. V několika případech také došlo k přímým projevům antisemitismu ze strany státu, například v průběhu některých politických procesů v padesátých letech.

ZÁVĚR

V souhrnu lze říci, že vztah československého státu k Židům byl v 60. letech i přes liberalizační procesy ve většinové společnosti značně ambivalentní. Na jedné straně se, zejména v oblasti kultury, projevila jistá vstřícnost státních orgánů, které posvětily rozvoj kulturních aktivit v rámci Židovských náboženských obcí, povolily vycestování studentům židovského původu do zahraničí a návštěvu významných činníků zahraničních židovských organizací. Rovněž nelze opomenout zvýšený zájem široké veřejnosti o židovskou problematiku a solidarizující tendence veřejnosti, hlavně intelektuálů a studentů, kteří nesouhlasili s otevřeně protiizraelskou politikou. Na druhé straně však již před okupací v roce 1968 dosáhla svého vrcholu otevřená antisionistická kampaň proti státu Izrael, jejímž terčem byly mimo jiné významné osobnosti Pražského jara, které byly židovského původu. V tom si státní moc v ničem nezadala s propagandou v období Slánského procesu.

Po celou dobu normalizace byly kladeny byrokratické překážky bránící šíření kulturní paměti Židů. Zastavením demokratizačního procesu v období Pražského jara byl nadobro zbrzděn rozvoj aktivit Židovských náboženských obcí započatý v 60. letech. Postoj komunistického režimu k židovské menšině v Československu vždy do značné míry závisel na dění na Blízkém Východě, zejména na vývoji palestinsko-izraelského konfliktu. Rozporuplný postoj československého státu k Židům tak přetrvával i v následujících dvaceti letech.

---

³⁸I první republika měla své pogromy, například v Holešově. Viz např.: Mirovská, I.(1998): *Den pěti světél – o posledním židovském pogromu na Moravě*, Praha: Votobia.

LITERATURA:

- Brod, M. (1996): *Život plný bojů*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky.
- Crhová, M. (2005): *Jews under the Communist Regime in Czechoslovakia*. in: Kovács, A. (ed.): *Jewish Studies Yearbook 2002/2003*. Budapest: CEU. s. 281- 296
- Jelínek, A. J. (2000): *Židia na Slovensku v 19. a 20. storočí*. sv. 2, Bratislava: Slovenské národné múzeum.
- Heitlinger, A. (2002): *Jewish Youth Activism and Institutional Response in Czechoslovakia in the 1960s*. in: *East European Jewish Affairs*. vol. 32/2. s. 25-42
- Heitlinger, A. (2005): *Politicizing Jewish Memory in Postwar Czechoslovakia*. In: *East European Jewish Affairs*. vol. 35/2. s. 135-153
- Heitlingerová, A. (2007): *Ve stínu holocaustu a komunismu. Čeští a slovenští židé po roce 1945*. Praha: G plus G.
- Lendvai, P. (1971): *Antisemitism without Jews. Communist Eastern Europe*. New York: Doubleday,
- Salner, P. (2008) : *Premeny židovskej Bratislavy*. Bratislava: Albert Marenčin Vydavateľstvo
- Svobodová, J. (1994): *Zdroje a projevy antisemitismu v českých zemích 1948–1992*. Praha: AV ČR.
- Pěkný, T. (2001): *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer.
- Yegar, M. (1997): *Československo, sionismus, Izrael*. Praha:Victoria Publishing.

Zdroje v elektronické podobě:

- Výsledky sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1921. Český statistický úřad.
[http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/9482CFDE9E4CEB63C1256E66004BF783/\\$File/tab2_21.pdf](http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/9482CFDE9E4CEB63C1256E66004BF783/$File/tab2_21.pdf) (5. 2. 2010)
- Výsledky sčítání obyvatelstva v roce 1930. Český statistický úřad.
[http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/69AE5A9D98009AA4C1256E660041EAD0/\\$File/tab3_3.pdf](http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/69AE5A9D98009AA4C1256E660041EAD0/$File/tab3_3.pdf) (5. 2. 2010)